FEMİNİST TAHAYYÜL
akademik araştırmalar dergisi

Kadınların Mobilitesinin Medyada Görünürlüğü: bianet Erkek Şiddeti Çetelesi Örneği.

Hanife Aliefendioğlu & Duygu Onay Çöker

Feminist Tahayyül, 5(1): 28-55.
(Araştırma Makalesi)

https://doi.org/10.57193/FeminTa.2024.28

Kadınların Mobilitesinin Medyada Görünürlüğü: bianet Erkek Şiddeti Çetelesi Örneği

Hanife Aliefendioğlu[1] & Duygu Onay Çöker[2]

Öz

Bu çalışmada mobilite halindeki kadınların erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddete ve kadınların mobilite hakkının ihlaline neden olan erkek saldırılarına odaklanıyoruz. Bu amaçla mobilite adaleti bağlamında kadınların mobilitesini irdelemek amacıyla bianet'in Erkek Şiddeti Çetelesi verilerini ele almakta ve Özgecan Arslan'ın katledilmesinden sonraki süreçte öne çıkan çetele haberlerini içerik analizi ile incelemekteyiz. Amaçlarımız arasında kamusal mekânda kadınların mobilitesinin hangi biçimlerde kısıtlandığı, kadına karşı şiddetin hangi türde olduğu ve bu şiddet biçimlerinin kadınların tanıdıkları mı yoksa yabancı erkeklerden mi kaynaklandığı ortaya koymak yer alıyor. Bulgularımız kadınların yalnızca evlerinde değil, evin dışında da yoğunlukla "tanıdık"ları erkekler tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını ve bu nedenle güvende olmadıklarını gösteriyor. Kadınların mezarlıklardan spor merkezlerine dek yüzden fazla kamusal mekânda erkekler tarafından şiddete maruz kaldığı bu kategorilerden belirgin biçimde yoğun vaka içerenlerin ise sokak, otomobil ve toplu taşıma olduğunu gösteriyoruz.

Anahtar Kelimeler: Mobilitenin Cinsiyeti, bianet "Erkek Şiddeti Çetelesi", Kadın, Medya, Temsil

[1] Doğu Akdeniz Üniversitesi, hanife.aliefendioglu@emu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2357-2012
[2] Ted Üniversitesi, duygu.coker@tedu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5705-8359
Makale geliş tarihi: 20.10.2023
Makale kabul Tarihi: 17.02.2024

Visibility of Women's Mobility in the Media: Example of bianet Men's Violence Report

Abstract

In this study, we focus on the violence inflicted upon women in mobility by men and the male attacks that violate women's mobility rights. For this purpose, we examine the mobility of women in the context of mobility justice, starting from the data of bianet's Men's Violence Report and investigate mobility situations after the murder of Özgecan Arslan. Our goals include exploring in what forms women's mobility is restricted in public spaces by men, the types of violence against women, and whether this violence originates from familiar or unfamiliar men. Our findings show that women are not safe not only in their homes but also outside, as they are frequently subjected to violence by "familiar people". We found that women are subjected to violence by men in more than hundred public spaces, ranging from cemeteries to sports centers, with the categories of street, car, and public transportation showing significantly high incidence rates.

Key Words: Gender of Mobility, bianet "Male Violence Report", Woman, Media, Representation

Giriş

Bir kadının sokakta yürümesini, telaş içinde değil,
orayı keşfediyor gibi, orada düşünüyor gibi yürümesini önemsiyorum.
Belmin Söylemez, 2023

Feminist çalışmaların birikimi erkeklerin kadınları farklı şekillerde tahakküm altına aldıklarını gösterir. Walby (2014) ataerkinin farklı baskı biçimleri ile farklı boyutlarda iç içe geçmiş olduğunu belirtir. Ona göre ataerki kavramı zamana, sınıfa ve etnik gruba göre cinsiyet eşitsizliğinin aldığı farklı biçimler göz önünde bulundurarak analiz edilebilir. Bu bağlamda kadınlar, tarihsel süreç içerisinde dilsel tahakküm biçimlerinden toplumsal pratiklere, rol ve görev tanımlarından ekonomik sömürüye uzanan yapısal pek çok eşitsizlik ve baskıya maruz bırakılmıştır. Bu süreçte aile, ataerkiyi yeniden üretmesi nedeniyle geleneksel olarak kadının hayatının merkezi ve cinsiyet eşitsizliğinin belirleyenlerindendir (*a.g.e.*). Bu belirlenimde ev yani özel alan büyük önem taşır. Erkekler dış dünyaya yönelirler, hatta bunun için görevlendirilirler. Öte yandan kadınlar ev içi ihtiyaçları karşılamakla yükümlüdür. Zira Walby'in belirttiği gibi (*a.g.e.*) Levi-Strauss'un temel anlamlandırma süreci olarak açıkladığı ikili karşıtlıkların (akıl-beden, Batı-Doğu, kültür-doğa gibi) ilkinde yer alanlar genellikle birincildir ve erkeklerle ilintilendirilir. Alankuş (2019) Batı metafiziği sistemi içerisinde şekillenerek düşünsel dünyamızı kuran bu karşıtlıklarda erkeğin kamusala, rasyonele ya da uygar olana işaret ederken, kadının tekinsizliğe, zaptedilemeze, duygusala dolayısıyla kontrol edilmesi/disiplin altında tutulması gerekene ait kılındığını söyler. Erkek-akıl, kadın-beden karşıtlığı üzerinden işleyen ataerkil zihniyetin temelini oluşturan bu ikili karşıtlıklar dizisi içerisinde evin dışındaki alanın erkek egemenliğinin müdahale alanı sayılmasıyla kadın evle özdeşleştirilir. Zira kadınlarla ilgili tartışmaların çoğu "beden" odak noktasında toplanır. Günindi-Ersöz (2015) kadınlara dair beden denetimini hem aileyi koruyan hem de kadınların aile içerisindeki eş/annelik rolleriyle tanımlayan politikaları sorunsallaştırır. *İkinci Cinsiyet* ile kadınlık durumu üzerinden tarihsel, sınıfsal, kültürel ve biyolojik bir analiz yapan Simone de Beauvoir (2021) ise kadınlara ne gelecek ne evren üzerinde hiçbir doğrudan etkisi

olamayacağının öğretilmesini sorguya açar. Zira ev(lilik) onurlu bir kariyer olarak kadınların toplumsal saygınlığa erişmesinde, kendini anne/eş olarak gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynar. Bu da onun ev içi alanla özdeşleştirilmesiyle aynı düzlemden hareket eder. Filozofa göre ev işleri kadını içkinliğe iter, üretmesini engeller. Erkek ise kadını bağımlılık içinde tutmayı yararlı bulur.

Bu noktada Alkan (2000) "kadınların mekânı" olarak anılan özel alanın/olanın bir "doğa"ya sahip olduğu varsayıldığından, bu alanın çoğunlukla kent kuramlarının ve kentsel politikanın içeriğinden dışlandığını belirtir. Dolayısıyla özel alan ve mekânsallık kent tarihinin konusu olamamış, ender olarak konu yapıldığında ise toplumsal cinsiyet körü bir bakışla yaklaşılmıştır. Alkan (*a.g.e*) ayrıca bütün geleneksel özel-kamusal alan kavramsallaştırmalarında ortak olan bağlamın özel alanın hane içini -kadın etkinliklerini- belirtmesi ve ev içi yaşam olarak ele alınması olduğunu belirtir. Alkan bu noktada eşitlik, özgürlük, kardeşlik, ortak kural koyma, politik çatışma ve uzlaşma gibi değerlerin hiçbirisinin hane içinde söz konusu olmadığını da ekler. Alkan'a (*a.g.e*: 82) göre deliler, suçlular, hastalar gibi "ötekiler" bazı mekânlara hapsedilirken, kadın da ailenin mekânı olan eve hapsedilmektedir. Tuncer (2015) ise kadınların kamusal alanla, yani dış dünyayla olan ilişkilerinin genellikle sorunlu, düzensiz ve en önemlisi de olağandışı olarak algılandığını vurgular. Kadınlar ait oldukları varsayılan ev yerine sokakla özdeşleştirildiğinde deneyimleri de "sıradışı" bir hal alır.

Bu araştırmanın konusunu kadınların güvende olduğu düşünülen ancak fiziksel ve psikolojik şiddet, tecavüz ve kadın cinayetinin yoğunlukla yaşandığı ve şiddet türlerinin birincil ya da ikincil aile üyelerinden geldiği "güvensiz" bir mekân olan ev oluşturmamaktadır (Yüksel-Kaptanoğlu 2020: 4). Çalışma onun yerine "evin dışı"na yani kadınların mobilite halinde olduğu mekânlar, anlar ve alanlara odaklanıyor. Kadın özne olma deneyimini sınıfsal farklılıklara rağmen ortak kesen bir eksen olarak ele alınabilir. Kadınların yaşadığı ya da çalıştığı muhitten, dışarıda bulunduğu saate, gittikleri yere nasıl ulaştıklarından bu süreçte nasıl bir endişe taşıdıklarına dek biz de dahil pek çok kadın benzer duyguları hissediyoruz ve

kendimizi benzer kısıtlamalar içinde buluyoruz. Bu nedenle çalışmada kadınların evin dışında oldukları, evden dışarı adımlarını attıkları an ve mekânlara odaklanıyoruz ve bianet "Erkek Şiddeti Çetelesi"ni[3] temel alıp saldırının nerede ve hangi mobilite[4] halinde gerçekleştiğine odaklanıyoruz. Erkek şiddeti elbette yalnızca kadınlar hareket halinde iken gerçekleşmiyor. Aynı zamanda kadınların ev ile sınırlandırılmasına dair eril istencin kadınların mobilitesini engellemek için hareketini sınırlandırdığı durumlar da şiddet içeriyor.

Ahmed'in (2018) belirttiği gibi feminizm sadece dünyanın şimdiki örgütleniş biçimini sorgulamakla kalmayan, onu dönüştürmek ve yeni yaşam biçimleri oluşturmak için uğraşan bir teori ve politika olarak geleceğe yöneliktir. Bu dönüştürme bağlamında kadınların kapalı mekânlarla ilişkilendirmesi ve eril iktidarın sistematiğinin dönüştürülebilmesi için, gözümüzü sokak, park, hastane gibi pek çok mekâna ve Auge'nin (1997) ifadesiyle "yer olmayan"a (kapı önü, apartman girişi, merdiven boşluğu, asansör, otobüs durağı, benzinlik, otopark, çamaşırhane gibi) çevirmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bu çalışmada kadına yönelik şiddet vakalarını odağa alan bianet Erkek Şiddeti Çetelesini kadınların hareket halinde ve evlerinin dışında bulundukları anlar, mekânlar ve alanlara ilişkin veriler üzerinden analiz ediyoruz. Bu amaçla içerik analizi ve metin analizi yöntemlerini kullanıyoruz. Öncelikle mobilite kavramının içeriğini detaylandırdıktan sonra, mobilitenin cinsiyetli bir olgu olduğunu feminist bir bakış açısıyla tartışarak irdeliyoruz. Ardından çalışmanın yöntemini ve verileri analiz ederken kullandığımız teknikleri tartışıyoruz. Takip eden bölümde ise erkek şiddeti çetelesini, şiddetin hangi mobilite hallerinde ve nerede gerçekleştiği, türü ve saldırgan erkeğin kadına yakınlığı bakımından değerlendirdiğimiz bulgularımızı sunuyor ve tartışıyoruz. Çalışmanın şiddete maruz kalan kadınların, evin dışında olduğu ve kendilerini bir uyarı veya

[3] bianet'in bu değerli girişiminin ardından Türkiye'de gelişen iki veri toplama veya hafıza çalışmasından söz edilebilir. Bunlardan biri U'sandık, diğeri ise Kadın Cinayetlerini Önleyeceğiz Platformu (KCÖP)'nun hazırlamakta olduğu Anıtsayaç. Yine 2011 yılında bianet'te yer alan Mersin Akdeniz Belediyesinde İştar Kadın Merkezi'nin (Bir Şiddet Çetelesi de Mersin'den (bianet.org)) çetele çalışması.

[4] Çalışmada kadınların kent içindeki mekânsal hareketliliği ve sosyal adaletle kesişimi bağlamında hareketlilik adaletini anlatmak için İngilizcede kullanılan haliyle *mobility* kavramının Türkçesi olarak mobilite ifadesi tercih edilmiştir.

tehdit altında hissettiği yer ve zamanlara yakından bakması bakımından özgün olduğunu düşünüyoruz.

Mobilitenin Cinsiyeti

Bu çalışmada mobiliteye kamusal mekân üzerinden yani "toplumsal pratiklerimizi şekillendiren karmaşık bir inşa" ifadesindeki anlamı ile Lefebvre'nin (1991) fiziksel bir mekândan ziyade "dışarda olma" hali üzerinden anlamlandırdık. Bu temel argümandan hareketle, cinsiyetsizmiş gibi görünen birçok veri ve olgunun cinsiyeti gösterdiğini, kadınların ve erkeklerin kaynaklardan aldığı payın ise cinsiyetçiliği gösterdiği iddiasını ortaya koyduk. Böylece özne olan kadınlar, inceleme alanı da cinsiyetlendirilmiş bir yapı ve örgütlenmeye sahip kamusal mekân oldu. Evin içine ve çevresine ait görülen kadınların ev dışında hareket halinde olmasının kırılganlığı, mobil haldeyken erkek şiddetine uğrayan kadınların medyada temsiline dönüşümüzün nedeni de bu yaklaşımdır. Erkek(ler)e ait gibi görünen kamusala, dışarıya, maceraya, yolculuğa, dağa ya da hacca giden kadınların bir istisna olmasının günümüz toplumu için bir hak ihlali olduğundan hareket ettik. Kandiyoti (2007) ve Connell'dan (2005) esinle Akdeniz ve Orta Doğu hegemonik erkekliğinin, kadının bedeni, namusu, doğurganlığı kadar kadınların evin dışına çıkması üzerindeki kontrolünün de analize ihtiyaç duyduğunu düşünüyoruz. Zira yalnızca bu coğrafyada yaşayan kadınlar olarak değil, medya taraması sonucu elde ettiğimiz bütüncül verileri okuduğumuz zaman araştırmacı olarak da bu analiz bizim için kaçınılmaz hale geldi.

Mobilite içinde yaşadığımız dönemi anlatan önemli bir olgudur ve hayatımızın her alanına sızmıştır. Ancak bu durumun kadın özneler için yapısal bir dönüşümü beraberinde getirip getirmediği sorgulanabilir. Zira mekânlar sınırları tanımlayan kuralları oluşturan güç ilişkileri aracılığıyla oluşturulur. Bu sınırlar hem toplumsal hem de mekânsaldır; kimin bir yere ait olduğunu ve kimin dışlanabileceğini, ayrıca söz konusu deneyimin yerini tanımlar (McDowell, 1999). Massey (2005) de mekânsallığın ilişkisel doğasına dikkat çekerek eşitsiz güç ilişkilerinin etkisiyle tanımlandığını, sürdürüldüğünü ve değiştirildiğini kaydeder.

Kadınların en fazla şiddete maruz bırakıldıkları ev ortamından dışarı çıkarak mobil hale gelmeleri, ancak bu kez de "evlerinin dışında" erkek şiddetine maruz bırakılmaları hayatlarının ne kadar "kuşatılmış" olduğunu görünür kılar.

Modern hayatın ve kentsel hareketliliğin ayrılmaz bir parçası olan mobilite, kadınlara (ve birçok durumda kız çocuklarına) koşullu açılmaktadır. Zira kadınlar evden çıkarken tanıdığı veya tanımadığı erkeklerden gelecek olan şiddeti hesaba katarak hareket etmek zorunda bırakılmaktadır. Sheller'a göre, "mobilite evrensel bir insan hakkı olarak kabul edilebilir, ancak pratikte kamusal alandan, ulusal vatandaşlıktan ve her ölçekteki mobilite araçlarından sınıfsal, ırksal, cinsel, toplumsal cinsiyete dayalı ve sakatlayıcı dışlamalarla bağlantılı olarak var olur" (2021: 40). Hem mobilite hem de toplumsal cinsiyet kavramı anlamlandırmalar, iktidar ilişkileri ve tartışmalı anlayışlarla yüklüdür. Bu da mobilite ve toplumsal cinsiyetin kesişimselliğini anlamayı karmaşıklaştırır (Uteng & Cresswell, 2008). Mobilite ve seyahat üzerine feminist çalışmalar, ırk, milliyet ve engellilik gibi konularla kesişimsel biçimde, toplumsal cinsiyet ve mobilite ile ilgili sorular sormaya devam etmektedir (Sheller, 2021; Kaplan, 1996; Uteng & Cresswell, 2008). Yani mobilite *toplumsal cinsiyetlendirilmiştir*. Başka bir deyişle anlatı, söylem ve temsil düzeyinde verilen anlam toplumsal cinsiyete göre değişir (Uteng & Cresswell, 2008:2'den akt. Aliefendioğlu ve Beşpınar, 2022: 37). Mobilite çalışmaları bazı kişilerin ve grupların hareketliliği için bazılarının yerlerinde kalması gerektiğini ifade etmesi bakımından yenilikçidir (Urry, 2007). Başka bir deyişle erkeklerin hareketliliğini, kadınların hareketsizliği varsayımı üzerine kurarken, kadınların dışarı çıkmasını erkeğin onayına veya yanındaki fiziksel varlığına bağımlı kılar. Diehl ve Cerny'nin (2021) belirttiği gibi kişisel mobiliteler düzeyinde erkeklerin sayısının fazla olması ve taşımacılık sektörünün erkeklerin tekelinde olması kadınlar için mobiliteyi tekinsiz hale getirir. Feminist çalışmalar kadınların kenti ve kentsel mekânı mikro mobilitelerle (kısa mesafeli) deneyimlediğini belirtir (Jarvis, Kantor ve Cloke, 2009; Massey, 2005; McDowell, 1999; Sheller, 2018; Uteng & Cresswell, 2008).

Kadınların mobilitesine dair araştırmaların söz konusu olduğu alan Türkiye'de yeni gelişmekle birlikte, bu alana özgü kadınların hak ihlallerini sorgulayan nitelikli çalışmaların da kendisini göstermeye başladığı söylenebilir. "Türkçe Literatürde Farklı Disiplinlerden Mobilite (Hareketlilik) Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Boyutu Üzerinden İncelenmesi" adlı çalışmalarıyla Aliefendioğlu ve Beşpınar (2022) Türkiye'de bu konuda yapılan yayınları toplumsal cinsiyet boyutu üzerinden incelemiş, bu yaklaşımın kullanıldığı alanlar için bir tespit yapmış ve mobilite çalışmalarının potansiyel ve sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Günindi-Ersöz (2015) de "Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı" adlı makalesinde kadını özel alan ile ilişkilendiren politikaları, Antik Yunan'dan günümüz Türkiye'sine gelen tarihsel bir perspektifle ele alarak sorunsallaştırmıştır. Köse (2014) ise "Cinsiyet, Teknoloji ve Kent: Otomobilin Muğlak Heteronormativizmi" isimli çalışmasıyla kapitalist üretim tarzıyla kentlerin büyümesini, trafiğin karmaşıklaşmasını, diğer taraftan ulaşım ve ulaşım araçlarına erişim konusunda cinsiyet eşitsizliğini tartışmıştır. Alkan (2000) da "Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân" adlı çalışmasında bu geleneksel ayrımın toplumsal cinsiyetçi bir ayrıma karşılık geldiğini savunmuştur. Tuncer (2015) ise kadınların kamusal mekândaki deneyimleri ve sokakla olan ilişkilerini gündelik hayat üzerinden bir saha araştırması yoluyla ortaya koymuştur. Lamphere (1997) de günlük yaşamın karmaşası içinde kısa süreli yani mikro mobilitelerle (alışverişe gitmek, çocuğu okula-kursa bırakmak, anne ve kayınvalideye uğramak, yaşlı ve hastaları doktora, hastaneye götürmek gibi) kadınların günlük hayat akışlarının nasıl bölünmelere açık olduğunu ortaya koymuştur.

Erkekler ev dışındaki alanda, hiyerarşiye, rekabete ve otoriteye açıktır. Böylece hemen bütün toplumlarda erkekler gücü ve kontrolü ele geçirir. Mobilite her haliyle (mikro ve makro) gündelik yaşamın çok önemli bir ayırt edici özelliğidir ve modernist anlayışta çoğunlukla pozitif bir anlamlandırma ile dile getirilir. Yoksulluktan kurtulmak için ülkesini terk edip uzak ülkelerde ve başkalarının hizmetinde çalışmaktan mahalle içinde ev ihtiyaçları için dolaşmaya kadar geniş bir içeriği olan mobilite çalışmalarında, kadınlar daha çok mikromobilite ile ilişkilendirilir.

İktidar, Dil, Temsil Ekseninde Anaakım ve Alternatif Medya

Bu çalışmada alternatif medya olarak ele alınabilecek bianet'in, "Erkek Şiddeti Çetelesi" verilerini mobilitenin cinsiyeti bağlamında irdelediğimizi belirtmiştik. bianet, adını saldırganın ismini/faili saklayacak şekilde kadına yönelik şiddet değil, "Erkek Şiddeti" koyduğu bir çetele hazırlayarak kadınların maruz bırakıldığı şiddete dair verileri kategoriler halinde ve ayrıntılarıyla okuyucuya sunuyor. Öte yandan anaakım haber medyası ise bu yapının tam karşısında kendini konumlandırıyor. Bu bağlamda konuya anaakım-alternatif medya ekseninde bir tartışma ile başlamanın yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Alternatif medyayı teorik temelleri üzerinden tartışmaya başladığımızda öncelikle katılımcılıktan, okuyucuyla etkileşimden ve ticarileşme karşıtlığından yola çıkmak gerekiyor. Daha farklı bir ifade ile alternatif medya kâr amaçlı yayıncılık yapmayan, medyanın kendi içindeki örgütsel hiyerarşiden uzak, görece eşitlikçi ve yatay konumlanmış bir yapılanmaya sahip, sosyal sorumluluk anlayışıyla habercilik yapan medya olarak nitelenebilir. Burada bizim çalışmamız açısından alternatif medyanın özelliği ise, kendilerini ifade etmelerine olanak verilmeyen, kamusal alandan dışlanmış grupların/azınlıkların kendi seslerini duyurmalarına olanak sağlamasıdır. Bu bağlamda "öteki medya" olarak da tabir edilen alternatif medyanın, ürettiği içeriklerin farklılığı ve dezavantajlı grupların görünürlüğüne verdiği önem ön plana çıkıyor. Navaro'ya göre (2004) alternatif medya, okuyucuyu eleştirel ve sorgulamaya yönelten içerik üretmektedir. Ayrıca sesi duyulmayanların seslerini duyurmalarını sağlamaktadır. Kuşkusuz alternatif medya yalnızca yapısı ve içerikleri açısından değil, haber üretim süreçlerinden okuyucuyla ilişkisine kadar tüm yapılanma ilişkileriyle anaakım medyadan farklıdır. Sivil toplum için önemli olan alternatif medyada okur-gazeteci arasındaki hiyerarşi azaldığı için okurun içerik üreticisi olması ya da habere katkı yapabilmesi söz konusu olabiliyor. Yalnızca ticarileşmeye ve kâr odaklı çalışmaya değil, profesyonelleşmeye de karşı ve gönüllülük esasıyla da çalışıyor. Bu noktada anaakım medyanın hegemonik üretim biçimine ve hâkimiyetine bir karşıtlık oluştururken bağımsız bir şekilde mücadele ediyor.

Alternatif medyanın yapısı merkezsizliğe dayanmaktadır. Kolektif fikirlerin karar mekanizmasını oluşturduğu ve kararların görüş birliğiyle alındığı bu yapıda, Planton ve Deluze'un belirttiği gibi, "editöryal kolektif içinde görüş birliği 24 saat kuralına göre sağlanır, buna göre: Bir konuyla ilgili herhangi bir öneriye e-mail listeleri vs. yoluyla 24 saat içinde herhangi bir itiraz gelmezse bu öneri kabul edilir" (2003: 345). Ayrıca Taylan'ın (2012) belirttiği üzere, alternatif medyanın toplumu değiştirmeye/dönüştürmeye çalışmak gibi makro bir amacı olduğundan söz etmek mümkün. Alternatif medyanın içeriklerinin yalnızca sınırlı bir gruba ulaşması ise bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

Hegemonik söylemin niteliği ve yapılanması, iktidarın dil ve söylem ile iç içeliği, anaakım medyada haberin eril bir anlatı olduğunu ortaya koyuyor. Tanrıöver (2012) bu temsil biçimlerini ve hak ihlallerini sorunsallaştırdığı yazısında, kadına dair belli başlı temsil kategorilerine odaklanıyor. Bunlar arasında kadınların geleneksel rollerde, fedakâr anne ve eş olarak temsili ön sırada geliyor. Kadın kendi profesyonel hayatı, çalışma yaşamı içerisinde değil, hangi mesleği yapıyor olursa olsun anneliği ya da evliliği üzerinden habere konu olabiliyor. Bu kategori dışında kadınların egemen güzellik kalıplarına sıkıştırılarak cinsel nesneye dönüştürüldüklerine ya da aldatılan, tecavüze uğrayan ve merhamet bekleyen bir temsille sınırlandırıldıklarına ve yalancı bir eşitlik içerisinde temsil edildiklerine tanık oluyoruz. Anaakım haber medyası bu hak ihlallerini "dil" ile, fotoğraf kullanımı ile ya da haberin kaynağının/fikir alınacak uzmanın erkeklerden tercih edilmesi vasıtasıyla gerçekleştiriyor. Mater ve Çalışlar (2012) bu kategorilere kadının genellikle olumsuzluklarla temsil edilmesini ve ihlallerin öznesi haline getirilmesini de ekliyor ve haberin konusunun dahi erkekler olduğunu belirtiyorlar. Ross (2020) medyanın kadınların kurban olarak temsilinin yaygınlığına karşılık "hayatta kalan" olarak temsillerine değer vermediğini belirtiyor ve kadınları şiddetle mücadele eden güçlenmiş bireyler olarak görmek istemediğini çıkarsıyor. Aliefendioğlu (2021) da kadınlara yönelik şiddetin hep aynı sözcük ve cümle yapıları ile karşımıza gelmesiyle, içinde yaşadığımız ataerkil iklimin heteronormatif aile değerleri ve yaşam biçimlerimize müdahale ile yakından ilgisi olduğunu belirtiyor.

Sonuç olarak Türkiye anaakım haber medyasının kadınlara yönelik şiddet haberlerini sıradanlaştırarak haberleştirdiğini görüyoruz. Haberler şiddete karşı mücadele konusunda okuyucuyu, özellikle kadınları ve dezavantajlı grupları güçlendirmiyor, kadınlara yönelik sistematik erkek şiddetinin yakıcı sonuçlarını sorumlu ve dönüştürücü biçimde ele almıyor. Birçok çalışma kadına yönelik şiddet haberlerinin duygu uyandırıcı (acıma, kızgınlık, isyan….) biçimde verildiğini, öznelleştirildiğini, dil ve söylem bakımından saldırganı bir biçimde koruduğunu gösteriyor (Alat 2006; Gill, 2010; Meyers, 1997).

bianet ve Erkek Şiddeti Çetelesi

Anaakım haberciliğin eril kodlarını sorguladıktan sonra, tekrar bianet ve bu çalışmanın odağı olan çeteleye dönmek gerek. Bu araştırmada alternatif medya platformu olan bianet'in verilerini temel alma sebeplerimiz medya izleme çalışması olan "Erkek Şiddeti Çetelesi" raporlarını tutmaları, şiddeti "erkek şiddeti" olarak isimlendirmeleri ve periyodik olarak okuyucuyla paylaşmaları olarak sıralanabilir. Çetele sürekliliği bakımından Türkiye alternatif medyasında bir öncü niteliğindedir. bianet 2008 tarihinden bu yana erkek şiddeti çetelesi tutan ve bu konuda ülkede bir ilki temsil eden bir alternatif haber mecrası olma özelliği taşıyor. Kadına yönelik şiddet vakalarının takibini yapıyor, veri toplayarak arşiv oluşturuyor, yerel ve ulusal gazetelerden, haber sitelerinden, ajanslardan derlediği haberleri 2008 yılından bu yana her ay yayımlayarak kolektif hafızamızda yer etmelerini sağlıyor. Erkek şiddetinin boyutlarının anlaşılması açısından, bu çeteleler Kepenek'in ifadesiyle; "ilk parçası erkek şiddetindeki sayılara, ikincisi gün gün yansıyan şiddet olaylarına ve üçüncüsü de yargılamalardaki duruma odaklanıyor" (2021: 6. para). Çeteleyi cinayet, darp, yaralama, çocuk tacizi, şüpheli ölüm, taciz, tehdit, gibi alt kategorilere ayırarak vererek proaktif habercilik yapan bianet, haberlerinde linklere yer veriyor. Anaakım medya şiddet olaylarını tekil haberler olarak kişiselleştirerek verirken, bianet erkek şiddetinin kadınların yaşam hakkını, insan haklarını ve özgürlüklerini kısıtlayan, mobilite adaletini zedeleyen bir toplumsal sorun olduğunu ortaya koyuyor. Örneğin aylar ve mevsimlere göre şiddet olaylarının sayısı, niteliği değişiyor. bianet bu noktada okuyucuyu şiddetin sistematikliği hakkında eleştirel bir okumaya/düşünmeye davet

ediyor. Örneğin Ağustos 2016 çetelesinde "okulların kapanmasıyla birlikte, kız çocuklarına yönelik cinsel istismar olayları azaldı" ifadesiyle okullardaki cinsel istismarı tek tek olaylara indirgemeyen, eleştirel bir bakış açısı sunuyor.

Çetelenin değerini birçok araştırmacı tarafından kaynak olarak gösterilmesi, Meclis'te defalarca soru önergelerinin temelini oluşturması, hatta bazı kısımlarına erişimin engellenmesinden de anlıyoruz. Erişim Birliği Sağlayıcıları'nca (EBS) erişimi engellenen 141 haberin büyük kısmı çetele, erkek şiddeti ve LGBTİ+ haberlerinden oluşuyor (Kepenek, 2021). Bahsedildiği gibi, biz ise çetele içerisinde kadının mobilite halindeyken hak ihlaline neden olan saldırılara odaklanıyoruz. Söz konusu Erkek Şiddeti Çetelesi üzerinden Özgecan Arslan'ın 11 Şubat 2015'te katledilmesinden 11 Şubat 2023 tarihine kadar olan sekiz senelik bir dönemi, analiz ediyoruz. Böylelikle hareket halinde iken öldürülen Özgecan Arslan'la başlayan süreçten itibaren söz konusu zaman diliminde, bianet'in anlatılarında kadınların mobiliteleri sırasında veya mobiliteleri engellenirken (otomobile kilitlenirken, metruk bir binada kapalı tutulurken) maruz bırakıldıkları şiddeti nasıl görünür kıldığını ortaya koyuyoruz. Kadınların mobilitesi esnasında saldırgan/fail ile yakınlığına bağlı olarak çeşitli kategoriler tanımlıyor, bu kategoriler üzerinden de haber metinlerini analiz ediyoruz. Kuşkusuz bianet'in raporlarında bir tür kategorileştirme bulunuyor. Ancak mobilite halinde yaşanan şiddet türlerine ilişkin özel bir kategori bulunmuyor.

Yöntemsel Yaklaşım

Bu çalışmada bianet'in erkek şiddeti çetelesini esas alarak[5] üç farklı amacı bir arada gerçekleştirdik: (1) Öncelikle, kadınların evlerinin dışında maruz bırakıldıkları erkek şiddetine odaklanarak taciz, tecavüz ve cinayetlerin ev dışında gerçekleştirilen formlarının çetelelere nasıl yansıdığını analiz edebilmek için şiddetin niceliği ortaya koymaya çalıştık. Başka bir ifadeyle mobilite halindeyken şiddete maruz bırakılan kadın oranını açığa çıkarabilmek için

[5] https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/244/original/erkek_%C5%9Fiddeti_%C3%A7etelesi_y%C3%B6ntemii.pdf?1606088136

vakaların niceliksel içerik çözümlemesini yaptık. (2) Ardından "Erkek Şiddeti Çetelesi"nin kadının mobilitesine dair anlatıları üzerinden feminist analizimizi paylaştık. (3) Son olarak bianet'in söz konusu çetelesini hazırlayan ve her ay düzenli olarak yayımlayan gazetecilere bulgularımızı aktarıp tavsiyelerimizi ilettik. Bunun için şimdiye dek "Erkek Şiddeti Çetelesi"ne emek vermiş Evrim Kepenek ve Elif Yılmazlı'ya posta yolu ile ulaştık. Araştırmamızın kadının mobil haldeyken (kamusal mekân) medyada temsiline odaklandığını belirttik. Böylelikle çalışmamızın bulgularının dönüştürücü/iyileştirici bir kullanımı olmasını umut ediyoruz.

Çalışmamızda niceliksel bir içerik çözümlemesine başvurmamızın nedeni; niteliksel araştırmanın önemini göz ardı etmeden, kadın mücadelesi için niceliksel bir analiz sunmanın da çok önemli olduğuna inanmamız. Erdoğan ve Gündoğdu (2020) *Türkiye'de Feminist Yöntem* adlı çalışmalarında genellikle kadına ve toplumsal cinsiyete dair çalışmalarda araştıran ve araştırılan arasındaki hiyerarşiyi yok etme amacına bağlı olarak, büyük ölçekli niceliksel teknikler yerine küçük ölçekli yüz yüze etkileşime dayanan niteliksel teknikler kullanıldığını belirtirler. Elbette konuyu kadınların deneyimleri bağlamında ele almak, ezilen kesim olarak koşullarını değerlendirmek, kurtuluşlarına engel olan güçleri sorgulamak, kadınların göz ardı edilen duygu, düşünce ve deneyimlerini ortaya koymak bakımından niteliksel teknikler önemlidir. Toksöz (2020) kadınların maruz kaldığı her türlü baskı ve egemenlik biçiminin ortaya çıkartılmasının ötesinde, gerçek mücadelenin ancak niceliksel tekniklerle beraber kurulabileceğini ekler. Niceliksel teknikler sistematik ve nüfusun genelinde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği örüntülerinin açığa çıkmasına imkân tanır. Böylece zaman içinde ülkeler arasında da bu anlamda karşılaştırma yapmayı olanaklı kılar (*a.g.e.*). Eşitsizlik örüntüleri ve insan hakları alanında çalışan kurumların ayrımcılık karşıtı politikalar geliştirmeleri için eşitsizlikleri ortaya koyan niceliksel araştırmalara ihtiyaç vardır. Niceliği bilmek politik taleplerin formüle edilmesini ve talepleri karşılamak üzere uygulanan politikaların sonuçlarının öngörülmesini sağlar (*a.g.e.*).

Ancak niceliği/elde ettiğimiz sayıları eleştirel bir gözle yeniden okumak gerekir. Örneğin bu çalışmada tacizden ölüme dek tüm durumları aynı olguya indirgediğimizin farkındayız. Halbuki kadınların maruz bırakıldığı tüm bu durumlar yalnızca "ne"likleri açısından taciz, tecavüz, şiddet değil, kendi içlerinde de ardalanı ve anlatısı bulunan oldukça katmanlı durumlar. Bu haber anlatılarının kadınların maruz bırakıldığı acıyı ya da travmayı yansıtmak için oldukça yetersiz kaldıklarını biliyoruz. Yazarlar olarak biz de bu yazıyı oluştururken uzun ve sancılı bir süreç geçirdik. Çoğu kez kadınların ve kız çocuklarının maruz bırakıldıkları tecavüz, seks işçiliğine zorlanma ve katliamları aynı kategori altında birleştirerek sayıları oluştururken, kendi içlerindeki farklar silindi ve yok oldu. Bu durum bizi duygusal olarak rahatsız etmesine rağmen veriyi nicelikselleştirmek adına kullanmak zorunda kaldık.

Bu araştırmayı yaparken, birimiz Kıbrıs'ta yaşam tarzlarına müdahalenin göreli olarak az olduğu, daha liberal olarak niteleyebileceğimiz bir kentte, Mağusa'da; diğerimiz başkentte, tam da merkez diyebileceğimiz eski bir Ankara muhitinde çalışan iki kadın akademisyen olarak dışarıya çıkmayı, karanlıkta eve gitmeyi, araba kullanmayı, her seferinde eve güvenle ulaşabilmeyi bir meydan okuma olarak hissetmeye başladık. Ancak şunu da unutmamalıyız ki söz konusu yaşam pratiği bizlerin evlerimizde güvende hissediyor oluşumuz, pek çok kadının "yuva" addettiği evinde erkek şiddetinin pek çok çeşidine maruz bırakıldığı bu coğrafyada genellenebilir değildi. Kuşkusuz kadına yönelik şiddetin, tacizin, tecavüzün ve kadın cinayetlerinin akıl almaz mekânları, sistematiği, kurgusu ve döngüsü bizi araştırmayı yapan iki kadın olarak gerek araştırmayı yürütmekte gerekse günlük hayat pratiklerimizi sürdürmekte olumsuz etkiledi. Verilerin nicelik olarak derlenmesi sürecinde bize destek olan genç kadın arkadaşlarımız da araştırma sürecinde yaptığımız toplantılarda, verileri düzenlerken artan kaygılarını sıklıkla dile getirdiler.[6]

[6] Bu araştırmanın yürütülmesi esnasında verilerin derlenmesinde yardımcı olan Önem Turan, Zeynep Begüm Keskin, Şevval Bahtiyar, Zeynep Sevinç'e çok teşekkür ederiz. Ayrıca araştırma esnasında bizlerle toplantı yaparak fikir paylaşımında bulunan bianet'in "Erkek Şiddeti Çetelesi"nin medya tarayıcısı Elif Yılmazlı ile Editör Evrim Kepenek'e araştırmaya yaptıkları katkılardan ötürü teşekkür etmek isteriz.

Çalışmamızda bianet'te zamanla gelişen dil ve temsil duyarlılığına tanık olduk. Bu çalışma için görüşme yaptığımız Evrim Kepenek, "dil"in, bianet'in kendi içinde de tartıştığı ve dönüştürdüğü bir şey olduğunu belirtti. Daha da önemlisi, Kepenek, anaakımda da dilin değişimine dikkat çekti ve örnek olarak Sakarya'da iki Türkiyeli erkeğin Suriyeli bir kadını öldürmesi haberini gösterdi.[7] Sakarya Haber Ajansı'nın Türkiyeli erkeklerinin öldürdüğü Suriyeli kadın için "Güzelliği ile dikkat çekti" ifadesini kullandıklarını, ardından özür dileyerek dilini değiştirdiklerini ifade etti.

Bu noktada yıllardır düzenli bir biçimde erkek şiddetine dair kadın haberleri, anlatıları ve verileri derleyerek çeteleleri hazırlayan bianet ekibinin kadın üyelerinin erkek şiddetine ilişkin yoğun duygularından bahsetmek gerekir. Çeteleleri hazırlayan Evrim Kepenek ve Elif Yılmazlı ile yaptığımız görüşme sırasında bu haberlerin günlük hayat pratiklerini etkilediklerini gördük. Verdikleri cevaplar ayrı bir otoetnografik çalışmayı oluşturacak denli önem taşıyordu. bianet'de medya taraması yapan doktora öğrencisi ekip üyesi Elif Yılmazlı, bir kadın olarak kamusal mekânlardaki tedirginliğinin ve öfkesinin çetelelerle birlikte giderek arttığını belirtti. Erkek şiddetine dair hassasiyetinin çok yoğun olduğunu aktardı. Çeteleyi hazırlayan editörlerden Evrim Kepenek ise beş yıldır şiddet haberleriyle iç içeydi. Ancak süreç uzun gibi görünse de hiç değişmeyen bir duygu yoğunluğu ile çalıştığını belirtti. Kepenek, bunu yapması gerektiği hissediyor ve sorumluluk duygusunun ağır bastığını vurguluyordu. Çetelelerden sonra eril cinsiyetçi küfürlere dayanamaz duruma gelmişti. Kendisini özellikle hukuk boyutundaki eşitsizliği göstermeye çalışan, daha fazlasını yapmak isteyen biri olarak konumlandırdığını aktardı. Kısaca biz araştırmacıların, verileri derleyen genç arkadaşlarımızın ve bianet ekibinin ortak duygusu, kamusal mekânda kendimizi güvende hissetmememizdi.

[7] Şu haberde takip edilebileceği gibi iki Türkiyeli erkek, Sakarya'da Suriyeli hamile bir kadını ve 10 aylık oğlu kaçırmış, kadına tecavüz etmiş ve oğluyla birlikte başlarını taşla ezerek öldürmüşlerdi: https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/07/07/suriyeli-hamile-kadin-ve-cocugu-olduruldu.

Ege Öztokat (2020) çeteleyi derlerken karşılaştıkları zorlukları ve bilgi eksikliklerini anlattığı yazısında şu ifadeleri kullanmıştı:

> Vakaları tek tek takip etmeye başlayınca gözüme ilk çarpan şey, aslında basit görünen bir gerçeklik oldu: Kadınlar için hayatın her alanı birer mücadele alanı. Bazen failin erkek olduğunu doğrulamak bile saatler alabiliyor. Çünkü haber öznesi kadın olduğu zaman genelde 'kadın' diye belirtildiği halde erkeklerden 'kişi' olarak bahsediliyor, erkek olduklarının belirtilmesi gerekli görülmüyor. Öznenin erkek olduğuna yönelik bu ön kabul ise 'Kadın Öldürüldü', 'Kadın Dehşeti Yaşadı' gibi sık karşılaşılan erkek şiddeti haber başlıklarında yerini bulmuyor.

Fark edilebileceği gibi bir yandan erkek şiddetine dair günlük yaşam pratiklerini kısıtlayan kaygılar, diğer yandan çetelelerin hazırlanması sırasında karşılaşılan zorluklar ya da kanalize edilmeye çalışılan öfke, kadınların maruz bırakıldıkları şiddeti görünür kılmaya çalışan, takibini yapan ve okuyucu ile paylaşan herkes için zorlu bir yolculuk oluşturuyordu. Sonuçta hepimiz erkek şiddeti çetelesinde yer alacak bir şiddet mağduru veya anıt sayaçta bir numara olacak kurban potansiyelimizi bir kez daha fark ediyorduk.

Bulgular ve Tartışma

Stanley ve Wise (1996) kadınların deneyimlerinin çoğul yapısına dikkat çekerken okuyucuyu kadınların hiçbir durumda tamamen çaresiz olmadığı bir analize davet ederler. Bu çalışmada büyüklük ve sayılar kadar anlamlar üzerinde de duruyoruz. Ancak sayının ve büyüklüğün kayıtedilmesinin önemli olduğuna inanıyoruz.

Çalışmanın bulguları kadının evinin dışındayken ya da seyahat halindeyken ciddi şekillerde ve yüksek oranlarda erkek şiddetine maruz bırakıldıklarını gösteriyor. Bu noktada eril yapının kadının hareket halinde olmasını bastırmaya, önlemeye uğraştığı karşımıza çıkıyor. Kadının hareketini evle sınırlama isteği, onun dışarıda olmasının ve hareketinin rahatsızlık

yaratması ataerkinin kadının hareketliliğini engelleme amacı çerçevesinde yorumlanabilir. Ataerkil yapının, ev dışındaki her alanı tehdit eden ve tacizden tecavüze, cinayete alan açan, tanımayan yapısı böylelikle bir kez daha görünür oluyor. Araştırmaya ilk başladığımızda şiddetin vuku bulduğunu düşündüğümüz yerler olarak kategorilerimiz "evin önü", "sokak" ya da "işyeri" ile sınırlı iken, araştırma sürecinde bu kategoriler çoğalarak, yüzden fazla bir sayıya ulaştı. İbadet yerleri olan cami ya da kiliseden alışveriş merkezine, mezarlıktan kuaföre, doğum günü partisinden spor tesisine, asansörden ortak kullanıma açık tuvalete dek pek çok mekânın kadınların erkek şiddetine maruz bırakıldıkları yerler olduğunu gördük. Kadınların geçişler, transfer noktaları (duraklar), bekleme odaları gibi Auge'nin (1997) "yer-olmayan" dediği; yerin yer olmayana terkedildiği, anonim kişilerin geçiş yeri haline gelen mekânlarda bile erkekler tarafından şiddete maruz bırakıldığını, bu geçiş noktalarında kadınların korunmasız olduğunu gördük.

Bu noktada bianetin çetele dili ve yaklaşımı konusunda bazı saptamalarda bulunmak gerek: Kadınların maruz bırakıldığı tüm durumlar rapor edilmediği için, bianet'in "Erkek Şiddeti Çetelesi" "en az" ifadesiyle başlıyor ve kayıtlara geçmeyen vakaları işaret ediyor. Bu sayılar oldukça yüksekti. Bununla birlikte söylemsel olarak bianet'den bekleyeceğimiz şekilde katil/fail erkeği dile gömen ve saklayan edilgen yapılar değil, erkek şiddetini gizlemeyen aktif yapılar kullanılıyordu. Bir örneği "erkekler 21 kadına ve çocuğa tecavüz etti" (Haziran 2017, bianet, Erkek Şiddeti Çetelesi) olarak verilebilir. Ayrıca çetelede şikâyet edilmediği veya örtbas edildiği için geç haber olan çok sayıda vakaya yer verilmekteydi. Bulgularımız arasında 8 Aralık 2017 tarihinde olduğu gibi, "*Kıskandığı için* göğsünden bıçaklayarak yaraladı" ifadesi gibi anaakımdan alınan gizli sebep göstermeye ve söylemsel olarak mağduru suçlamaya yönelik ifadeler (Burada "için" yerine "bahanesi" sözcüğünün kullanılması beklenirdi) bianet'in kendi içerisindeki dönüşümü gösterecek şekilde çalışmanın verileri elimize ulaştıkça ortadan kalktı.

Analizlerimizi üç eksen üzerinde toparlayacağız. Bunlardan birincisi kadına karşı erkek şiddetinin nerede gerçekleştiği, yani kadınların mobilitesini nasıl kısıtladığına odaklanıyor.

İkinci eksen bianet'in çetelesindeki biçimiyle (kadın cinayetleri, çocuğa yönelik şiddet, cinayete teşebbüs, taciz, cinsel şiddet, tecavüz ve yaralama) erkek şiddetinin türünü irdeliyor. Üçüncü eksen ise saldırgan erkeğin kadına yakınlığı olarak beliriyor.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Toplam
Sokak	102	92	135	139	169	128	164	112	12	1053
Otomobil	30	26	33	35	50	37	37	22	2	272
Toplu taşıma	11	19	23	28	42	19	20	32	2	162

Tablo 1: Erkek Şiddetinin Nerede Gerçekleştiği[8]

Araştırmamız sonucunda, altmıştan fazla mobilite hali ve yer ortaya çıkmasına rağmen öne çıkan üç alana bakıyoruz. İlk kategori büyüklüğü nedeniyle dikkat çekiyor. Bu nedenle bianet ekibine çeteleyi hazırlarken sokak kategorisini açması ve ayrıntılandırması önerilebilir. Erkek şiddetinin türüne dair ikinci eksen fiziksel ve cinsel tacizden cinayete dek yedi farklı kategori

[8] Bu tabloda geçen üç kategoriye ek olarak erkek şiddetin uygulandığı yerler yoğunluk sıralamasına göre: seyahat halinde, toplumsal eylem sırasında, sokakta, bir mekâna kilitlenme ile, okulda-sınıfta- okul bahçesinde, işyerinde/önünde, camide/cami önünde, adliyede-önünde, hastanede-muayene odasında-tedavi merkezi, markette, evinin önünde/çıkarken, karakolda, futbol sahasında, ormanlık alanda, pazarda, parkta, deneme kabininde, odunlukta, serviste, asansörde, hamamda, kafede, kuaförde, tarlada-yaylada, doğum günü partisinde, arazide, sıra beklerken, metruk ev-inşaat alanı, kuaförde-önünde, mezarlıkta-çevresinde, gece kulübünde-barda-gazinoda, AVM/AVM önünde/mağazada, vapurda, alt geçitte/üst geçit, okul yurdunda/önünde/okul yurdunun önünde, kalorifer dairesinde, bodrum, kampüste, otel lobisinde-otelde-otel lojmanı, benzinlik tuvaletinde-tuvalette, spor tesisinde-spa tesisinde, öğretmenler odasında, restoranda-önünde, çamaşırhanede, plajda, kuran kursunda, seçim sırasında, bahçede, kilisede, stadyum-maç izlerken, otopark, çadırda, ahır, bisiklet sürerken, benzinlik kütüphane, soyunma odasında, konserde, halk eğitim merkezinde, dizi setinde, gala gecesinde, piknikte, hayvan bakımı esnasında, AVM tuvaletinde, pembe odada, yetiştirme yurdunda, TV programı çıkışında, yol ortasında/trafikte, etüt merkezi/kaçak etüt merkezinde, depoda, eczanede, bankada/ATM'de, başkasının evinde, çöplükte, kursta, çocuk yuvasında, hukuk bürosunda, bağ evinde, otoparkta, devlet dairesi önünde, kamp alanında, cezaevi/önünde, sinema salonunda, noterde, barınma evinde, korku evinde, düğün salonunda, uçakta.

içeriyor. Bunlardan araştırmaya konu ettiğimiz sekiz yıllık süre içerisinde en yoğun olan fiziksel ve cinsel taciz olarak beliriyor.

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**Toplam**
Cinsel/fiziksel taciz	72	116	109	110	171	83	96	66	6	829
Sözlü taciz	14	9	13	17	20	7	11	2	1	94
Darp	69	67	98	107	176	172	170	120	14	993
Tecavüz	26	40	22	12	25	27	11	7	0	170
Cinayet	39	45	54	44	88	94	66	58	6	494
İzinsiz fotoğraf çekme	0	2	0	1	14	0	14	29	0	60

Tablo 2: Erkek Şiddetinin Türü

Diğer eksen ise saldırgan erkeğin kadına yakınlığı ki bu, tüm kategorileri çapraz kesen olgu olarak saldırgan erkeğin, kadının bir tanıdığı veya bir yabancı olması ya da bunun haberde belirtilmemiş olmasına gönderme yapıyor. Çeteleye baktığımızda anaakımın haberlerinde saldırgan erkeğin kadına yakınlığına ilişkin bilgiyi içerdiğini gösteriyor. Yıllara göre sınıflandırdığımız yukarıdaki tabloda, belirtilmemiş kategorisi diğer iki kategoriye göre daha az. Ancak evin dışında gerçekleşen erkek şiddeti vakalarının ağırlıkla tanıdık erkeklerden

gelmesi dikkat çekici. Bu sayı kadınların sokağa güven içinde çıkamadıkları argümanımızı güçlendiriyor.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Toplam
Tanıdık	122	164	104	123	217	183	172	117	14	1216
Yabancı	57	47	148	123	185	142	109	102	9	922
Belirtilmemiş	28	45	23	17	57	49	69	41	2	331

Tablo 3: Saldırgan Erkeğin Kadına Yakınlığı

Sokaklar Seninmiş Gibi Yürümek

"Sokakta/Yürürken" kategorisi en fazla şiddet olayının gerçekleştiği kategori olarak öne çıkıyor. Ayrıca kendisinden sonra gelen mobilite ile arasındaki farkın çok yüksek olduğu görünüyor. Kadınlar sokakta yürürken tanıdıkları ya da tanımadıkları erkekler tarafından çeşitli şekillerde şiddete maruz bırakılıyorlar. Bu bağlamda Lordoğlu'nun (2018) *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak* adlı çalışmasına dönerek, kentteki kadınların deneyimlerine ve dolayısıyla güvenlikle ilgili kaygılarına odaklandığı araştırmasını anmak istiyoruz. Lordoğlu bu çalışmasında İstanbul'da yaşayan kadınların eve dönüş saatlerinin, geçtikleri sokakların ya da kullanacakları toplu taşıma araçlarının seçimi üzerinden nasıl ihtiyatlı bir yaşam sürdüklerini açığa çıkartıyor. Söylemez (2023) de "sokaklar belli bir saatten sonra erkeklere aittir ya da boş kalır" algısının hüküm sürdüğünü ve bunu kırmak gerektiğini vurguluyor. Sokakların tekinsiz olduğunu ve bu duyguyu pek çok kadının yaşadığını belirtiyor. Kadınların günlük yaşam pratiklerini belirleyen en önemli faktörlerden biri olan yaşadıkları ya da çalıştıkları semtlere

göre geliş gidiş vasıtaları ve saatlerini ayarlamaları sokakların erkeklere ait olmasını pekiştiriyor ve eril tahakkümü mekânsallaştırıyor. Bu tekinsizlik kadınların mekânsal mobilitelerini kısıtlayan bir psikolojik soruna yol açabiliyor. Agorafobi (açık alan korkusu), anksiyete bozukluğu, panik atak gibi psikolojik sorunların kadınlar için bu tekinsizliğin somutlaşmış halleri olduğu söylenebilir (Alkan 2005: 30 akt. Şenol-Cantek 2014: 123).

Nicel olarak az olmakla birlikte anlamı bakımından dikkatimizi çeken, sokakta başlayan birkaç şiddet biçimini burada anmak istiyoruz. Bunlardan ilki, erkeklerin aynı gün içinde ve zincirleme şekilde tanımadıkları kadınlara sokakta uyguladıkları şiddet biçimi. Örneğin 29 Ocak 2018 tarihli bir haberde bir erkeğin sokak ortasında, hem taksiye binmeye çalışan bir kadını sıra kendisinde olduğu bahanesiyle darp ettiği hem de markette başka bir kadına başka bir bahaneyle şiddet uyguladığı yer almış. Bu tür rastgele ve zincirleme erkek şiddet vakası haberlerinin sırtı sıvazlanan ve fiillerine karşı yaptırım uygulanmayan bir erkeklikten kaynaklandığını rastgele biçimde kadınlara yönelebildiğini gördük.

Araştırma çerçevesinde beliren ve vurgulamak istediğimiz bir başka şiddet biçimi ise yine ev dışında yani sokakta gerçekleşiyor. Yine niceliksel olarak büyük olmasa da elde ettiğimiz verilerin içerisinde, sokak hayvanlarını besleyen kadınların erkek şiddetine maruz bırakıldığı, önce sözlü olarak şiddet uygulandığı ardından da darp edildiğine dair beş farklı haber anlatısına ulaştık. Bu noktada karşımıza çıkan tablo eril tahakkümün kesişimsel bir şekilde kadını ve doğayı birbirleri üzerinden yeniden üretmesi ve özdeş kılması. Burada kadın özgünlüğü ile ele alınmayan, özne olarak değil erkeğin ötekisi olarak erkeğe benzerliği oranında değer kazanacak biçimde kontrol altında tutuluyor. Aynı şekilde insanın birincil olduğu hiyerarşik yapıda ikincil olarak anlamlandırılan ve üzerinde iktidar kurulması, evcilleştirilerek kontrol altında tutulması gereken bir şekilde doğa kontrol altında tutulmaya çalışılıyor. Kadın ve sokak hayvanları üzerindeki tahakkümün bir arada görünür kılındığı vakalar olarak bu "sokak hayvanlarını besleyen kadın"lara uygulanan erkek şiddeti de kesinlikle tek başına sorunsallaştırılması, başlı başına araştırma yapılması gereken önemli vakalar olarak beliriyor.

Sokakta karşılaştığımız bir başka erkek şiddeti türü ise erkeğin tanımadığı bir kadını, daha önceki bir şiddet olayını referans göstererek, tehdit etmesi biçiminde ortaya çıkıyor. Daha önce yaşanmış bir şiddeti yeniden üretiyor. Örneğin bir erkek, şort giyen hiç tanımadığı bir kadına "şort giydiğin için seni tekmeleyebilirim" gibi sözlü bir şiddet uygulayabiliyor. Sokakta erkek şiddetine maruz bırakılan kadınlarla ilgili olarak parklar da önemli bir bağlam sunuyor.

Toplu Taşıma ve Otomobil

Toplu taşıma (toplam 162 vaka) sırasında failler hedeflerine fiziksel yakınlığa sahiptirler. Dolayısıyla kadınlar toplu taşımaya erişimde sürekli güvensizlik duygusuyla yüzleşirler. Bu alanlar duraklardan alt geçitlere, köprülere dek oldukça problemli eril bir yapının işbaşında olduğu bir mecradır. Bu bağlamda da "Mor İğne" kampanyasının[9] 1980'lerin sonunda İstanbul'da toplu taşımada yaşanan şiddete karşı bir önlem çağrısı ile başladığını hatırlamak yerinde olabilir. Benzer şekilde Avustralya'da *Free to be*[10] ve Mısır'da ve birçok başka ülkede *Harrasmap*[11] gibi uygulamalar örnek olarak verilebilir (Kalms, 2018).

Toplu taşıma bağlamında Avustralya'da 2016 yılında gerçekleştirilen bir çalışma, cinsel içerikli saldırıların yüzde 80'inin rapor edilmediğini, kadınların, evlerinin dışındaki saldırı ve şiddet risklerinden kurtulmak için dışarı çıkmak yerine evde kalmayı tercih ettiklerini ortaya koyuyor (Kalms ve Korsmeyer, 2017). Kadınlar, kentsel mobiliteleri sırasında kendi güvenliklerinin toplumsal bir sorundan ziyade, kendilerinin sorumlu oldukları bir bağlam olduğunu düşünüyorlar. Zira çalışmalar, kent içi mobilitelerde güvenlik önlemlerinin cinsiyetsiz ve genellenmiş olmasına dikkat çekiyor (*a.g.e*).

[9] 2 Kasım 1989'da Kadıköy-Karaköy arası vapurlarda Mor İğne satışı yapılarak kampanya başlatılmış ve sarkıntılık, yapanın yargılanacağı bir suç olarak görülmesi sağlanmıştı.
[10] Avustralya'nın Melborn ve Sidney kentlerinde 2016'dan bu yana kullanılan bir web uygulaması olan proje, kadınların ve kız çocuklarının güvende veya güvensiz hissettikleri yerleri harita üzerinde işaretlemesi üzerine kurulu. İşaret koyan kadınların belirli bir olay ve olayın meydana geldiği kentsel bağlam hakkında anonim açıklamalar da yaptıkları görüldü.
[11] Ayrıntılı bilgi için bakınız. https://harassmap.org/en/around-world.

Bazı kadınlar için otomobil kullanmak halen uzak bir ihtimal olabilir. Otomobilleri olmadığı için erkeklerin otomobilitesiyle hareket edebilen kadınların bazıları, bianet "Erkek Şiddeti Çetelesi" verilerine göre otomobillerde şiddete maruz kalıyorlar. bianet çetelesinden, kadınların mikromobiliteleri sırasında ne kadar güvensiz olduklarını gözlemledik. Otomobilitenin popülerleştiği, muktedirin yüceltildiği ve desteklendiği bir politik iklimde, otomobilitenin toplumun yarısından esirgenmesi bizim için problem teşkil ediyor. Başka bir deyişle erkekler, çetelede incelediğimiz erkek şiddeti haberlerine göre otomobiliteyi kadınların mobilitesini engellemek üzere kullanıyorlar.

Otomobilde meydana gelen (toplam 272 vaka) olayların ağırlıklı kısmı, erkeğin kullandığı arabada meydana geliyor. Bu durumda kadınlar aracı süren değil yolcu durumundalar. Erkek kadını arabadan atıyor, arabaya kilitliyor, kaçırıyor, arabayı üstüne sürüyor, arabaya zorla bindiriyor, arabadan atıyor, arabada şiddet uyguluyor ya da öldürüyor. Öte yandan kadının iktidar alanında olduğu, arabayı kullandığı durumlarda bu tür vakalara çok fazla rastlanmıyor. İncelediğimiz sekiz yıl içerisinde üç olay kadının araba kullandığı durumlarda meydana gelmiş. Kadınların araba kullanırken erkek şiddetine maruz kalmaları aslen trafik kazası olarak nitelenebilecekken erkek sürücünün kadın sürücüye saldırması ile bir şiddet vakasına dönüşebildiğini görüyoruz. Şehir içinde meydana gelen trafik kazalarında polis çağırmak yerine erkek sürücünün kadın sürücüyü darp etme haberlerine rastlıyoruz. Haberleştirilen bu durum yani kadının araba kullanırken diğer kategorilere göre daha az sayıda saldırıya uğrama durumu, kadın araba sürerken eril iktidarın iş başında olmadığı, tacize ya da hakarete uğramadığı anlamına gelmiyor. Zira kayıtlara geçmemiş olma ihtimalini de göz önünde tutmak gerekiyor.

Sonuç: Mobilite Adaleti, Kadınların Kent ve Mobilite Hakkı

Araştırmamızda kamusal mekânda erkeklerin kadınları maruz bıraktıkları şiddetin niceliğini ortaya koymaya ve elde ettiğimiz niceliksel verinin eleştirel bir okumasını yaparak evin dışındaki mekânların kadınlar için ne denli yaşanabilir olduğunu anlamlandırmaya, Sheller

(2018; 2021)'in tanımladığı mobilite adaletine dikkat çekmeye çalıştık. Zira Sheller'a göre mobilite adaleti cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği, ırksal adaletsizlik, sağlık eşitsizlikleri ve farklı yeteneklere sahip insanların kamusal alandan dışlanmasının temeli.

Mobilite adaleti bağlamında kadınların mobilitesini irdelemek amacıyla, bianet'in "Erkek Şiddeti Çetelesi"nin verilerinden yola çıktık. Çetele, kamusal mekânı kategorisel bir ayrımla değil, erkek şiddetinin tüm kategorileriyle birlikte arşivliyor. Kuşkusuz analizimize konu olan sayılar kamusala erişme cesareti gösteren kadınlara aitti. Buradan yola çıkarak çok sayıda kadının hareketliliğinin kısıtlandığını öngörebiliriz. Bu anlamda, çetelenin toplumu demokratikleştiren ve daha yaşanılır kılan bir dönüşümü hedeflemesi bakımından feminist eleştiriyle uyum içinde (bkz. Stanley ve Wise, 1996: 68) olduğu düşüncesindeyiz. Bununla birlikte çetele için araştırmamız esnasında belirlediğimiz bazı değişiklik ve önerileri çetele yazarlarına da ilettik. Bunların başında kadınların mobilitesine ilişkin verilerin farklı bir kategoride hazırlanması ve okuyucuyla paylaşılması geliyordu. Zira kadınların kamusal mekânda erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddetin ve çeşitlerinin bianet okuyucusunun bu bağlamdaki farkındalığı için değerli olduğunu düşünüyoruz. Çetelelerin haber anlatılarının kadına dair ardalanı genişletmelerinin ve yapabildikleri oranda kadının tanıklığını eklemelerinin ve durumun detaylandırılmasının da önemli olduğunu düşünüyoruz.

Erkek şiddeti çetelesi üzerinde kadınların mobilitesinin hangi biçimlerde kısıtlandığını anlamaya yönelik bu yakın okuma girişimimiz gösteriyor ki kadınlar evde ve evin dışında güvende değiller. Ancak sürdürülebilir mobilite politikalarıyla kentsel mekân ve çevrenin daha erişilebilir hale gelebileceğini biliyoruz. Ancak bu şekilde kadınlar toplumun bir parçası olacak, yerel karar alma süreçlerine ve organlarına katılma oranları artacak, kentsel alanın tamamına erişim becerileri kazanacaklar. Bu nedenle mobilite adaleti değerli ve kadınlar dahil olmak üzere tüm dezavantajlı grupların bu adaletin öznesi olmaları, hem yerel demokrasi için hem de daha yaşanılabilir bir dünya için en önemli koşullardan biri. Bunun için Türkiye'deki kadın mobilitesine dair alanyazının gelişmesi, bu alanda nitelikli araştırmalar yapılmasının gerekli olduğunu düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Alankuş, S. (2019) *Medyada Kadın/Beden Temsil Siyaset* [online] Erişim Adresi: https://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/medyada_kadin_beden_temsil_siyaseti.pdf. (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Alat. Z. (2006) News Coverage Of Violence Against Women The Turkish case. *Feminist Media Studies*, 6(3): 295-314.

Alkan, A. (2000) "Özel Alan-Kamusal Alan" Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân. *Kültür ve İletişim*, 3(1): 71-95.

Ahmed, S. (2018) *Feminist Bir Yaşam Sürmek*. Çev. S. Aydaş. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Aliefendioğlu, H. (2021) Kadınlara Yönelik Şiddet ile Mücadelede Kadınlar İçin Medya Okur-yazarlığının Önemi Üzerine. İ. Yüksel-Kaptanoğlu. haz. *Kişisel Olan Politiktir: Kadınlara Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika* içinde. İstanbul: Nota Bene Yayınları: 256-273.

Aliefendioğlu, H. & Beşpınar, F. U. (2022) Türkçe Literatürde Farkli Disiplinlerden Mobilite (Hareketlilik) Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Boyutu Üzerinden İncelenmesi. *Nüfusbilim Dergisi*, 44: 27-58.

Auge, M. (1997) *Yer-Olmayanlar*. Çev. T. Ilgaz. İstanbul: Kesit Yayıncılık.

bianet, Erkek Şiddeti Çetelesi. [online] Erişim adresi: https://bianet.org/proje/erkek-siddeti-cetelesi-285345. (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Connell, R. W. (2005) *Masculinities*. Los Angeles: California University Press.

de Beauvoir, S. (2021) *İkinci Cinsiyet. Birinci Cilt*, Çev. G. Savran. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Diehl, K. & Cerny, P. (2021) *Women on the Move: Sustainable Mobility and Gender. Women on the Move: Sustainable Mobility and Gender* [online]. Erişim adresi: https://eu.boell.org/en/women-on-the-move-sustainable-mobility-and-gender (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Erdoğan, E. & Gündoğdu, N. haz. (2020) *Türkiye'de Feminist Yöntem*. İstanbul: Metis.

Gill, R. (2010) *Gender and the Media*. Oxford: Polity Press.

Günindi- Ersöz, A. (2015) Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1): 80-102.

Jarvis, H., Cloke, J. & Cantor, P. (2009) *Cities and Gender*. Londra: Routledge.

Kalms, N. (2018) To design safer parks for women, city planners must listen to their stories. *The Conversation*. [online] Erişim adresi: https://theconversation.com/to-design-safer-parks-for-women-city-planners-must-listen-to-their-stories-98317 (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Kalms, N. & Korsmeyer, H. (2017) Gender makes a world of difference for safety on public transport. *The Conversation*. [online] https://theconversation.com/gender-makes-a-world-of-difference-for-safety-on-public-transport-80313 (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Kandiyoti, D. (2007) *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler.* İstanbul: Metis.

Kepenek, E. (2021) Kadınların cansız bedenine bir bıçak darbesi de medyadan [online] Erişim adresi: https://bianet.org/yazi/kadinlarin-cansiz-bedenine-bir-bicak-darbesi-de-medyadan-248410 (Erişim Tarihi:25 Şubat 2024).

Köse, E. (2014) Cinsiyet, teknoloji ve kent: otomobilin muğlak heteronormativizmi. *Fe Dergi*, 6(1): 32-42.

Lamphere, L. (1997) *The Domestic Sphere of Women in Gender and Cross-Cultural Perspectives*. New Jersey: Prentise Hall.

Lefebvre, H. 1991b [1974]) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Lordoğlu, C. (2018) *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Massey, D. (2005) *For Space*. Londra: Sage.

Mater, N. ve Çalışlar, İ. (2012) Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. Haz. Sevda Alankuş, *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: bia IPS İletişim Vakfı Yayınları: 168-97.

Meyers, M. (1997) *News Coverage of Violence Against Women*. New York: Sage.

McDowell, L. (1999) *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Mineapolis: University of Minnesota Press.

Navaro, I. (2004) ABD'de Alternatif Medya. haz. M. Özbek, *Kamusal Alan* içinde, İstanbul: Hil Yayınevi: 677-87.

Planton, S & Deuze, M (2003) Indymedia Journalism: A Radical Way of Making, Selecting and Sharing News? *Journalism*, 4(3): 336-355.

Ross, K. (2020) *Gender Politics, News: A Game of Three Sides*. New York: Wiley Blackwell

Öztokat, E. (2020) *Erkek Şiddeti Çetelesi Tutmak.* [online] Erişim Adresi: https://bianet.org/yazi/korona-gunlerinde-erkek-siddeti-cetelesi-tutmak-225219 (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2014).

Söylemez, B. (2023) "Sokaklar tekinsiz de, ıssız da olsa yürüyor Lale, yürümesi gerekiyor", biamag Cumartesi, söyleşi Ayşegül Özbek. https://bianet.org/haber/sokaklar-tekinsiz-de-issiz-da-olsa-yuruyor-lale-yurumesi-gerekiyor-286491. (Erişim tarihi: 16 Şubat 2024).

Stanley, L, & Wise, S. (1996) Feminist Araştırma Süresinde Metot, Metodoloji ve Epistemoloji. S. Çakır, N. Akgökçe haz. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde. İstanbul: Sel: 67-98.

Sheller, M. (2018) *Mobility Justice: The Politics of Movement in an Age of Extremes*. New York: Verso.

Sheller, M. (2021) *Advanced Introduction to Mobilities*. Cheltenham: Edward Elgar.

Şenol-Cantek, F. (2014) *Kenarın Kitabı: "Ara"da Kalmak, Çeperde Yaşamak*. İstanbul: İletişim.

Tanrıöver, H. U. (2012) Medyada Kadınların Temsil Edilme Biçimleri. haz. Sevda Alankuş. *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: bia IPS İletişim Vakfı Yayınları: 151-68.

Taylan, A. (2012) Alternatif Medya ve bianet Örneği: Türkiye'de Alternatif Medyaya Dair Etnografik Çalişma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tokgöz, G. (2020) Sayıların Kadın Mücadelesindeki Yeri. Erdoğan, E. & Gündoğdu, N. haz. *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde. İstanbul: Metis: 123-44.

Tuncer, S. (2015) Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Bir Saha Hikayesi. *Moment,* 2(2): 30-58.

Urry, J. E. (2007) *Mobile Lives*. Cambridge: Polity Press.

Uteng, T. P. & Cresswell, T. (2008) *Gendered Mobilities*. Londra: Routledge.

Walby, S. (2014) *Patriyarka Kuramı*. Çev. H. Osmanağaoğlu. İstanbul: Dipnot.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2020) *Kişisel Olan Politiktir Kadınlara Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika.* Ankara: Notabene.